

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત વડી અદાલત, અમદાવાદ

ટેક્સ અપીલ ક્રમાંક ૧૫૬ / ૨૦૦૧

સાથે

ટેક્સ અપીલ નં. ૩૨૬ / ૨૦૦૫

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયામૂર્તિ શ્રી જયંત પટેલ

અને

માનનીય ન્યાયામૂર્તિ શ્રી એસ.એચ. વોરા

=====

૧.	શું સ્થાનિક સમાવારપત્રોના રિપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે?	
૨.	રિપોર્ટ્સને સંદર્ભિત કરવાં કે નહિ?	
૩.	શું ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવાં ઇચ્છે છે?	
૪.	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ ના અર્થઘટન કે તેનાં હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમ સબબ કોઈ મહત્વપૂર્ણ કાયદાકીય પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે?	
૫.	દીવાની ન્યાયાધીશને પરિપત્રિત કરવું કે નહિ?	

=====

એટીર ટેક્સટાઇલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ પ્રા. લિ.....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ડીવાય. સી.આઈ.ટી.....સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

એમઆર જેપી શાહ, અપીલકર્તા(ઓ) ક્રમાંક ૧ માટે વકીલ

શ્રીમતી મૌના એમ. ભટ્ટ, સામાવાળા(ઓ) ક્રમાંક ૧ તરફે વકીલ

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયામૂર્તિ શ્રી જયંત પટેલ

અને

માનનીય ન્યાયામૂર્તિ શ્રી એસ.એચ. વોરા

તારીખ : ૨૮/૦૧/૨૦૧૫

સી.એ.વી. ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયામૂર્તિ શ્રી એસ.એચ. વોરા)

૧. બંને અપીલો કાનૂનના સામાન્ય મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નમાંથી ઉદ્ભવે છે, તેથી તે બંનેને સાથે સાંભળવામાં આવી છે અને આ સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા તેનું નિરાકરણ કરવામાં આવે છે.

૧.૧. રકમ અને આકારણી વર્ષની હદ સુધીના ભેદને બાદ કરતાં, બંને અપીલોમાં એકસરખા અને સમાન તથ્યો તથા કાનૂની પ્રશ્નો સંકળાયેલા હોવાથી,

મામલામાં ટેક્સ અપીલ નં. ૧૫૬/૨૦૦૧ ના તથ્યોને આધારરૂપ માન્ય રાખીને, તેમનો એકસાથે નિર્ધાર કરવામાં આવે છે.

૨. અસેસી – અતીર ટેક્સટાઈલ્સ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ પ્રા.લિ. આ હાલની અપીલમાં આવકવેરા અપીલીય અદાલત, અમદાવાદ (સંક્ષેપમાં, ‘ટ્રિબ્યુનલ’) દ્વારા તા. ૧૯.૦૩.૨૦૦૧ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદા સામે છે, જેમાં ટ્રિબ્યુનલે આવકવેરા અધિનિયમ, ૧૯૬૧ (સંક્ષેપમાં, ‘અધિનિયમ’) ની કલમ ૫૭(૩) હેઠળ વ્યાજની કપાત તરીકે દાવો કરાયેલ રૂ. ૧૯,૫૦,૦૦૦/- ના વ્યાજના નામંજૂરીને યથાવત રાખી હતી. તેથી, અપીલકર્તા – અસેસી અમારી વિચારણા માટે અપીલમાં નીચેનો મહત્વનો કાનૂની પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કરીને અધિનિયમની કલમ ૨૬૦એ હેઠળ અપીલના માર્ગે આ અદાલત સમક્ષ હાજર છે:-

(એ) શું ટ્રિબ્યુનલ કાયદેસર રીતે આવકવેરા અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૫૭(૩) હેઠળ રૂપિયા ૧૯.૫૦ લાખના વ્યાજને નામંજૂર કરવામાં યોગ્ય હતું?

૩. હાલના મામલાઓમાં ઘડવામાં આવેલ કાનૂનનો મુખ્ય પ્રશ્નનો અમે જવાબ આપીએ તે પહેલાં, હાલની અપીલો સુધી દોરી લાવનાર કેટલીક હકીકતી પૃષ્ઠભૂમિનો નોંધ લેવી સંબંધિત છે.

૩.૧. અપીલકર્તા – કરદાતાએ અર્વિંદ મિલ્સ લિ. પાસેથી વાર્ષિક ૧૮.૫%ના દરે રૂ. ૩ કરોડ ઉછીના લીધા હતા અને જણાવેલ રકમ વૈકલ્પિક રૂપાંતરપાત્ર ડિબેન્યર્સ (સંક્ષેપમાં, ‘ઓસીડી’સ’) માં વાર્ષિક ૧૨%ના દરે, જણાવેલ

ઓસીડી'સ શેરોમાં રૂપાંતરિત થાય ત્યાં સુધી, રોકાણ કરી હતી. અપીલકર્તા – કરદાતાએ આકારણી વર્ષ ૧૯૯૫-૧૯૯૬ માટે તેની આવકનો રિટર્ન ૩૦.૦૩.૧૯૯૬ના રોજ દાખલ કર્યો હતો અને તેમાં કુલ આવક રૂ. શૂન્ય દર્શાવી હતી. આમ દાખલ કરાયેલ રિટર્નનું અધિનિયમની કલમ ૧૪૩(૧)(એ) હેઠળ ૨૩.૦૮.૧૯૯૬ના રોજ પ્રક્રિયાકરણ કરવામાં આવ્યું હતું. વિચારાધીન વર્ષ દરમિયાન, અપીલકર્તા – કરદાતાએ નફા અને નુકસાન ખાતા મુજબ કમિશન અને સેવા શુલ્ક રૂપે વ્યવસાય આવક રૂ. ૧૯,૫૧,૫૯૦/- દર્શાવી હતી અને તેમાંથી ખર્ચ કપાત કર્યા બાદ બાકી રકમ આવક તરીકે દર્શાવવામાં આવી હતી. વધુમાં, અપીલકર્તા – કરદાતાએ રૂ. ૧૯,૫૦,૦૦૦/-નો દાવો કર્યો હતો, જે આકારણી વર્ષ ૧૯૯૫-૧૯૯૬ દરમિયાન પ્રાપ્ત થયેલ વ્યાજ કરતાં ચૂકવાયેલ વધારાનું વ્યાજ હતું. નોટિસના પ્રતિસાદમાં, અપીલકર્તા – કરદાતાએ જરૂરી વિગતો રજૂ કરી હતી. જવાબનો મુખ્ય ભાર એ હતો કે ઓસીડી'સના રૂપાંતરણ સમયે ઇક્વિટી શેરોની પુસ્તકીય કિંમત અત્યંત આકર્ષક રહેશે, કારણ કે ચાર કંપનીઓ, એટલે કે, અબન્ડન્સ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ લિ., એકોન ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ લિ., એકિટપ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ લિ. અને એજેક્સ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ લિ., જેમાં દરેક કંપનીમાં રૂ. ૭.૫૦ લાખની રકમ વાર્ષિક ૧૨%ના દરે રોકવામાં આવી હતી, તેમાં ડિબેન્યર્સના રૂપાંતરણ સમયે ઇક્વિટી શેરોની અંદાજિત પુસ્તકીય કિંમત નીચે મુજબ રહેશે:-

ક્રમ	કંપનીનું નામ	ડિબેન્યરોના રૂપાંતરણ
------	--------------	----------------------

		સમયે ઇકિવટી શેરોના અંદાજિત પુસ્તકીય મૂલ્ય
૧.	અબન્ડન્સ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ લિ.	૪૪૨
૨.	એકોન ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ લિ.	૧૯૪
૩.	એકિટપ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ લિ.	૨૨૨
૪.	અજેક્સ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ લિ.	૨૫૦

૩.૨ તે જ રીતે, કરદાતાએ મૂલ્યાંકન વર્ષ ૧૯૯૬-૧૯૯૭ દરમિયાન પ્રાપ્ત થયેલા રૂા. ૩૭,૨૯,૫૫૬/- ના વ્યાજ સામે ચૂકવાયેલ વધારાના વ્યાજ તરીકે રૂા. ૧૪,૧૭,૮૧૦/- ના વ્યાજની કપાતનો દાવો કર્યો.

૩.૩. વળતરની પ્રક્રિયા કરતી વખતે અને અપીલકર્તા - આસેસીનો જવાબ વિચારતા, આકારણી અધિકારીએ અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના પ્રકાશમાં ચૂકવેલ અને પ્રાપ્ત થયેલ વ્યાજના તફાવતને કારણે દર્શાવેલ નુકસાનના દાવાની પૂછપરછ કરી. આસેસી વિરુદ્ધ નિષ્કર્ષ આપતાં, આકારણી અધિકારીએ નોંધ્યું કે (૧) ઉપરોક્ત ચારેય કંપનીઓ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલ ૧૨% ઓસીડીના નિયમો અને શરતો એકસરખા જ છે અને અપીલકર્તા - આસેસી પાસે આવા ડિબેન્યરોના રૂપાંતરણ બાબતે જ્ઞાનવણીની તારીખથી ૭ વર્ષ પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી કોઈ વિકલ્પ નહોતો, યદ્યપિ અપીલકર્તા

– આસેસીએ જણાવેલ રોકાણકર્તા કંપનીઓના ઇક્વિટી શેરોના અંદાજિત પુસ્તકી મૂલ્ય રજૂ કર્યું હતું, છતાં કેસની પરિસ્થિતિઓમાં તેને મહત્વપૂર્ણ હકીકત તરીકે માનવામાં આવ્યું નહીં, કારણ કે તે ડિબેન્યરો તત્કાલ અનુસરી રહેલા નાણાકીય વર્ષ, અર્થાત્ નાણાકીય વર્ષ ૧૯૯૫-૯૬ દરમિયાન જ પહેલેથી જ પરત ચૂકવાઈ ગયા હતા (૨) જણાવેલ ડિબેન્યરો જારી કરતી વખતે કોઈ આયોજન સંકળાયેલું હતું અને તેવું આયોજન આ હકીકત પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અપીલકર્તા – આસેસીની વ્યવસાયમાંથી કુલ આવક રૂપિયા ૧૯.૫૦ લાખ હતી અને ચૂકવાયેલ તથા પ્રાપ્ત થયેલ વ્યાજની રકમનો તફાવત પણ રૂપિયા ૧૯.૫૦ લાખ જ હતો. સંક્ષેપમાં, આકારણી અધિકારીએ નોંધ્યું કે રકમ એક પક્ષ પાસેથી નિશ્ચિત વ્યાજદર પર ઉધાર લેવામાં આવી હતી અને બીજા પક્ષને તેનાથી નીચા વ્યાજદરે ધીરવામાં આવી હતી અને, તેથી, આકારણી અધિકારીએ ૧૩૧ આઈટીઆર મા અહેવાલિત પડ્માવતી જય કૃષ્ણા વિ. સી.આઈ.ટી.ના કેસનો વિચાર કર્યા બાદ

૬૫૩ અને તેમજ વિરમતી જય કૃષ્ણા વિ. સી.આઈ.ટી. ના પ્રકરણમાં, જે આમાં અહેવાલિત છે

૧૩૧ આઈ.ટી.આર. ૬૫૯, જેને ૧૬૬ આઈટીઆર ૧૭૬ (એસ.સી.) માં યથાવત્ રાખવામાં આવ્યો હતો, તેમાં એવો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો હતો કે અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) હેઠળ મંજૂર કરી શકાય તેવી રકમ આવક પ્રાપ્ત કરવાની દિશામાં સંપૂર્ણપણે અને વિશેષરૂપે ખર્ચવામાં આવી નહોતી અને

અપીલકર્તા – કરદાતા, આકારણી અધિકારીના મત મુજબ, ઉપરોક્ત હકીકત સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હોવાથી, રૂ. ૧૯.૫૦ લાખના વ્યાજની મંજૂરી અંગેનો દાવો નામંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો અને તે રકમ અપીલકર્તા – કરદાતાની કુલ આવકમાં પાછી ઉમેરવામાં આવી હતી.

૩.૪. અપીલકર્તા – કરદાતાએ આ મુદ્દો આવકવેરા આયોગ્ય (અપીલો) સમક્ષ અપીલમાં લીધો. આવકવેરા આયોગ્યે, તા. ૦૧.૦૭.૧૯૯૯ના હુકમ દ્વારા, આકારણી અધિકારીના નિર્ણયને ચલાવત રાખતાં, પરિચ્છેદ ૫ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:—

૫. મેં સંકળાયેલ મુદ્દો તથા રજૂ કરવામાં આવેલા પ્રતિસ્પર્ધી વર્ણનોનો અભ્યાસ કર્યો છે. તે જનો અભ્યાસ કર્યા બાદ એવું અનુભવાય છે કે આ કેસમાં નિર્ધારિત કંપનીએ માત્ર ઊંચા વ્યાજદરેથી ધિરાણ લીધેલ નાણાં નીચા દરે અન્ય હિતસંબંધિત કંપનીને આગળ ધિરાણરૂપે આપ્યાં છે. ચૂકવાયેલ વ્યાજનો દાવો અનિવાર્ય રીતે આ હકીકતના સંદર્ભમાં તપાસવાનો રહે છે કે શું જે ખર્ચ કરવામાં આવ્યો છે તે જે આવક સામે કપાતનો દાવો કરવામાં આવ્યો છે તે આવક પ્રાપ્ત કરવા માટે સંપૂર્ણપણે અને નિષ્ઠાપૂર્વક કરવામાં આવ્યો છે કે નહીં. નિર્ધારિત કંપનીના કેસમાં આ હકીકત સ્થાપિત થઈ નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું છે કે લાગુ પાડવાનો પરીક્ષણ એવો છે કે ખર્ચ આવક મેળવવાના હેતુસર સંપૂર્ણપણે અને વિશેષરૂપે થયેલો હોવો જોઈએ. આ કેસમાં, હકીકતો પરથી જ સ્પષ્ટ થાય છે કે નિર્ધારિત આ પરીક્ષણમાં ઉતરતો નથી, કારણ કે ખર્ચ આવક

મેળવવાના હેતુસર સંપૂર્ણપણે અને વિશેષરૂપે કરવામાં આવેલ નથી. આ સ્પષ્ટ પ્રકારનો એવો કેસ છે જેમાં ઊંચા વ્યાજદરેથી નાણાં ધિરાણ લેવાયા છે અને નીચા દરે અન્ય હિતસંબંધિત કંપનીને આગળ આપવામાં આવ્યા છે. આ કેસની હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતાં, આકારણી અધિકારીની કાર્યવાહી સંપૂર્ણપણે વાજબી જણાય છે અને તેથી તેની પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે.

૩.૫. આવકવેરા કમિશનર (અપીલો) નો ઉક્ત નિર્ણય અપીલકર્તા – આસેસી દ્વારા આગળ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો. ટ્રિબ્યુનલે, અપીલકર્તા – આસેસીની અપીલ ફગાવતા, પરિચ્છેદ ૭ અને ૮ માં નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું હતું:–

"૭. બંને પક્ષોને સાંભળ્યા બાદ, અમે નીચલી સત્તાઓના આદેશોનું સાવધાનીપૂર્વક અવલોકન કર્યું છે. પરસ્પર વિરુદ્ધ રજૂઆતોનો પણ વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. ખર્ચ કલમ ૫૭(૩) મુજબ માન્ય કપાત છે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે, તે ખર્ચના સ્વરૂપની તપાસ કરવી આવશ્યક છે. હાલના કેસમાં, કરદાતાએ અરવિંદ મિલ્સ (લાલભાઈ જૂથની એક કંપની) પાસેથી ૧૮.૫% ના દરે રૂપિયા ૩ કરોડ ઉધાર લઈને, એ જ રકમ લાલભાઈ જૂથની ચાર કંપનીઓમાં ૧૨% ના દરે રોકાણ કરીને રૂપિયા ૧૯,૫૦,૦૦૦/- નું નુકસાન વહન કર્યું હતું. કલમ ૫૭(૩) ની વૈધાનિક ભાષા મુજબ, ખર્ચ (મૂડી ખર્ચ ન હોય તેવો) એવો હોવો જોઈએ કે જે સંપૂર્ણપણે અને વિશિષ્ટ રીતે આવી આવક મેળવવા અથવા કમાવવા માટે કરવામાં આવ્યો હોય. આપણી સમક્ષના કેસમાં

આવી આવકનો અર્થ રૂપિયા ૩૬ લાખ વ્યાજ આવક થાય છે (રૂપિયા ૩ કરોડ પર ૧૨% ના દરે વ્યાજ). આ આવકમાંથી કરદાતાએ રૂપિયા ૩ કરોડ પર ૧૮.૫% ના દરે વ્યાજ તરીકે ચૂકવાયેલા રૂપિયા ૫૫,૫૦,૦૦૦/- ના ખર્ચનો દાવો કર્યો હતો. કલમ ૫૭(૩) માં 'હેતુ' શબ્દનો સમાવેશ થાય છે. કરદાતાના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, દરેક ડિબેન્યરને ઇક્વિટી શેરમાં પરિવર્તિત કરવાનો વિકલ્પ પ્રાપ્ત કરવા માટે કરદાતાએ સાત વર્ષ માટે દર વર્ષે રૂપિયા ૧૮,૫૦,૦૦૦/- નું નુકસાન વહન કરવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. ચારેય કંપનીઓ દ્વારા ડિબેન્યર જારી કરવાની શરતો અને નિયમોનું સાવધાનીપૂર્વક અવલોકન કર્યા પછી, અમે સંતુષ્ટ છીએ કે આપેલો વિકલ્પ ભ્રામક છે, કારણ કે ચારેય કંપનીઓએ શરત (એફ) દ્વારા ડિબેન્યર પાછા ખરીદવા/મુક્ત કરવાની હકદારી જાળવી રાખી છે. નિર્વિવાદ રીતે, હાલના કેસમાં ચારેય કંપનીઓના ડિબેન્યરો ૨૧.૧૦.૧૯૯૫ અને ૨.૧.૯૬ ના રોજ મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. આકારણી અધિકારીએ પદ્માવતી જય કૃષ્ણા વિ. સી.આઈ.ટી., ૧૩૧ આઈ.ટી.આર. ૬૫૩ તથા વિરમતી જય કૃષ્ણા વિ. સી.આઈ.ટી. ૧૩૧ આઈ.ટી.આર. ૬૫૯, જેને સર્વોચ્ચ અદાલતે ૧૬૬ આઈ.ટી.આર. ૧૭૬ માં સમર્થન આપ્યું હતું, તે અધિક્ષેત્ર ધરાવતી વડી અદાલતના ચુકાદાનો અમલ કરીને રૂપિયા ૧૮,૫૦,૦૦૦/- જેટલા વ્યાજની કપાત નામંજૂર કરી હતી. આ રકમ કરદાતાએ ચૂકવેલ અને વસૂલ કરેલ વ્યાજ વચ્ચેનો તફાવત દર્શાવે છે. કલમ ૫૭(૩) હેઠળ ખર્ચ માન્ય કરવા માટે, કરદાતાએ તે ખર્ચ આવક કમાવવાના હેતુસર કર્યો હોવો આવશ્યક છે. કેસના તથ્યો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે

કરદાતા કંપનીએ માત્ર ઊંચા દરે નાણાં ઉધાર લીધા અને એ જ નાણાં બીજી હિતસંબંધિત કંપનીને નીચા દરે આપ્યા હતા. વિરમતી જય કૃષ્ણા વિ. સી.આઈ.ટી., ૧૬૬ આઈ.ટી.આર. ૧૭૬ માં અહેવાલિત સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાના પ્રમાણને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારી દષ્ટિએ, કરદાતા આઈ.ટી. અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) હેઠળ માત્ર રૂપિયા ૩૬ લાખની જ કપાત મેળવવા હકદાર છે. આ સંદર્ભમાં, અમે ઉલ્લેખ કરી શકીએ કે કરદાતા ચૂકવાયેલ સમગ્ર વ્યાજની કપાત મેળવવા હકદાર નથી, કારણ કે ડિબેન્યર શેર નથી. શેરના કિસ્સામાં, કરદાતા ડિવિડન્ડ મેળવવા હકદાર બને છે, જ્યારે ડિબેન્યરના કિસ્સામાં કરદાતા નિશ્ચિત દરનું વ્યાજ મેળવવા હકદાર બને છે. ડિબેન્યરના કિસ્સામાં, ડિબેન્યરધારક નિશ્ચિત દરનું વ્યાજ મેળવવા હકદાર હોય છે, જ્યારે શેરની કિંમત જાહેર કરાયેલ ડિવિડન્ડ, કંપનીની નફાકારકતા વગેરે જેવા વિવિધ પરિબલો પર આધારિત હોય છે. હાલના કેસમાં, કરદાતા માત્ર નિશ્ચિત દરના વ્યાજનો જ હકદાર છે અને કરદાતા કંપનીને વિકલ્પ આપવો કે નહીં તે બાબત સંપૂર્ણપણે ડિબેન્યર જારી કરનાર ચાર કંપનીઓની વિવેકસત્તા પર નિર્ભર કરે છે. આ કારણસર, અમે આ નિષ્કર્ષે પહોંચવામાં કશી હિચકિયાટ અનુભવતા નથી કે ભલે એવું કહી શકાય કે શેર સિક્યોરિટીઝ છે, છતાં કલ્પનાની કોઈ પણ હદે ડિબેન્યરને શેર કહી શકાય નહીં. તેથી, રાજેન્દ્ર પ્રસાદ મૂડી (ઉપરોક્ત) કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતનો નિર્ણય ડિબેન્યર પર મેળવાયેલ વ્યાજના કેસમાં લાગુ પડતો નથી.

૮. આકારણીગ્રસ્તની આ દલીલ અંગે કે તેમાં કોઈ કર આયોજન સંકળાયેલું નથી, અમે નોંધીએ છીએ કે અરવિંદ મિલ્સ લાલભાઈ ગ્રુપની એક કંપની છે અને ચાર કંપનીઓ પણ લાલભાઈ ગ્રુપની જ છે. ડિબેન્ચરમાં ચંદો આપીને આકારણીગ્રસ્ત કંપનીએ દરવર્ષે રૂ. ૧૯,૫૦,૦૦૦/- નું ભુકસાન વહન કરવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. તેનો અર્થ એ થાય છે કે આકારણીગ્રસ્તને ૭ વર્ષ માટે રૂ. ૧૯,૫૦,૦૦૦/- ની હદ સુધીની વ્યવસાયિક આવક પર કોઈ કર ચૂકવવાનો રહેતો નથી. લાલભાઈ ગ્રુપની ચાર કંપનીઓને રૂ. ૩ કરોડનું ધિરાણ એવા વ્યાજદરે મળે છે જે બજારદરે કરતાં ઓછી છે. જોકે આકારણીગ્રસ્ત એ નકારી રહ્યું છે કે તે લાલભાઈ ગ્રુપની કંપની નથી, પરંતુ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓના સમૂહલક્ષી પરિપ્રેક્ષ્યને જોતા, અમે સંતોષ પામીએ છીએ કે આકારણીગ્રસ્ત કંપનીએ એવી ચુકિત અપનાવી છે જેના પરિણામે સ્પષ્ટપણે કર આયોજન થયું છે. તેથી, મેક ડોવેલ કો. લિ. ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતનો ૧૫૪ આઈટીર ૧૪૯ માં અહેવાલિત ચુકાદો કેસના તથ્યો પર સંપૂર્ણપણે લાગુ પડે છે."

૪. અપીલકર્તા – કરદાતા તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી જે.પી. શાહે જોરદાર રીતે દલીલ કરી કે ટ્રિબ્યુનલએ અપીલકર્તા – કરદાતાએ કરેલા ઉધાર પર ચૂકવેલ રૂ. ૫૫.૫૦ લાખના વ્યાજમાંથી રૂ. ૧૯.૫૦ લાખનું વ્યાજ નામંજૂર કરીને ગંભીર ભૂલ કરી છે, જ્યારે તે રકમ ઉધાર લઈને ઉપરોક્ત ચાર કંપનીઓના ઓ.સી.ડી.માં રોકાણ કરવામાં આવી હતી અને તેમાંથી રૂ. ૩૬ લાખનું વ્યાજ

પ્રાપ્ત થયું હતું. તેમના દ્વારા ભારપૂર્વક દલીલ કરવામાં આવી કે ટ્રિબ્યુનલ એ બાબતની મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયું કે ઉપરોક્ત ઉધાર માત્ર ૧૨% વ્યાજ કમાવવા માટે જ લેવામાં આવ્યું નહોતું, પરંતુ ઉપરોક્ત ચાર કંપનીઓના શેરો પ્રાપ્ત કરવા માટે પણ લેવામાં આવ્યું હતું, જેઓ ભવિષ્યમાં સારો લાભાંશ અને મૂડીમાં વધારો આપનાર હતા. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે ટ્રિબ્યુનલએ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે સી.આઈ.ટી. વિ. રાજેન્દ્ર મૂડી, અહેવાલિત ૧૧૫ આઈ.ટી.આર. ૫૧૯, કેસમાં આપેલા ચુકાદાને અલગ ઠેરવવામાં ભૂલ કરી છે, અને તે પણ માત્ર એટલું દર્શાવીને કે ડિબેન્યર શેર નથી, આ હકીકત ભૂલીને કે રાજેન્દ્ર મૂડી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં કોઈ લાભાંશ આવક જ નહોતી, જ્યારે અપીલકર્તા – કરદાતાના કેસમાં ૧૨% દરે વ્યાજ આવક પ્રાપ્ત થઈ હતી અને તે સિવાય ભવિષ્યમાં એવા શેરો પણ પ્રાપ્ત થવાના હતા, જેઓ માત્ર લાભાંશ જ નહીં પરંતુ મૂડીમાં વધારો પણ આપનાર હતા. વિદ્વાન વકીલ શ્રી જે.પી. શાહે કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ વિ. પંકજ મુંજાલ ફેમિલી ટ્રસ્ટ, અહેવાલિત ૩૨૬ આઈ.ટી.આર. ૨૮૬, કેસમાં પંજાબ અને હરિયાણા હાઇકોર્ટે આપેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી દલીલ કરી કે માત્ર એટલા માટે કે અપીલકર્તા – કરદાતાએ ૧૨% ઓ.સી.ડી.માં રોકાણ કરવા માટે વાર્ષિક ૧૮.૫%ના દરે રકમ ઉધાર લીધી હતી, એ પરથી એવો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય નહીં કે ઉપરોક્ત વ્યવહાર ભ્રામક હતો, કારણ કે સામાન્ય સાવચેતી ધરાવતો કોઈ વ્યક્તિ ૧૮.૫%ના દરે રકમ ઉધાર લઈ અને તે જ રકમ નીચા વ્યાજદર એટલે કે ૧૨% પર રોકાણ ન કરે. ઉપરોક્ત નિર્ણય પર નિર્ભર રહી વિદ્વાન વકીલ શ્રી

જે.પી. શાહે રજૂઆત કરી કે અપીલકર્તા – કરદાતાએ કોઈ શંકાસ્પદ પદ્ધતિ અપનાવી નથી, કારણ કે તેણે ઉધાર લેવાયેલી રકમ પર વ્યાજ ચૂકવ્યું છે અને વિચારાધીન આકારણી વર્ષ દરમિયાન આવો વ્યાજદર બજારમા પ્રવર્તમાન નહોતો એવો મહેસૂલ વિભાગનો કેસ નથી.

પ. વિદ્વાન વકીલ શ્રી જે.પી. શાહે પણ પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલતના કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ વિ. રોકમેન સાયકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ કેસમાં આપવામાં આવેલ અને ૩૩૧ આઈટીઆર ૪૦૧ માં અહેવાલિત નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો હતો, એ દલીલ કરવા માટે કે કરવેરા સત્તાધિકારીઓને વ્યવહારથી ઉત્પન્ન થતા વાસ્તવિક અને કાનૂની સંબંધો નિર્ધારિત કરવાનો અધિકાર છે, પરંતુ તેમ કરતાં વિચારાધીન વ્યવહારને વિવેકી વેપારીના દષ્ટિકોણથી જોવો આવશ્યક છે. અધિકારક્ષેત્રના પ્રયોગને ભટકતી તપાસ અથવા ઊંડી તપાસ હાથ ધરવા સુધી વિસ્તારવામાં આવી શકતું નથી. આ સંદર્ભમાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી શાહે પણ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના વોડાફોન ઇન્ટરનેશનલ હોલિંગ્સ બી.વી. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય કેસમાં આપવામાં આવેલ અને ૩૪૧ આઈટીઆર ૧ (એસસી) માં અહેવાલિત નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો હતો, એ દલીલ કરવા માટે કે વ્યવહારને ખંડિત કરીને નહીં પરંતુ સમગ્ર રૂપે જોવો જોઈએ. વિદ્વાન વકીલ શ્રી શાહે આ અદાલતના કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ વિ. સ્પેશિયલ પ્રિન્ટ્સ લિમિટેડ કેસમાં આપવામાં આવેલ અને ૩૫૬ આઈટીઆર ૪૦૪ માં અહેવાલિત નિર્ણય પર પણ આધાર મૂક્યો હતો, એ

દલીલ કરવા માટે કે એકવાર વ્યવહાર અસલી હોય, તો માત્ર એટલા માટે કે તે કર ટાળવાના હેતુથી કરવામાં આવ્યો છે, તે રંગીન ઉપાય બની જતો નથી અને તેના કારણે કોઈ અનર્હતા ઊભી થતી નથી.

૬. આ તમામ તથ્યાત્મક અને કાનૂની રજૂઆતો અંગે, વિદ્વાન વકીલ શ્રી શાહ દ્વારા એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે ટ્રિબ્યુનલએ અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) હેઠળ દાવો કરાયેલ કપાતોને નામંજૂર કરીને કાયદાની ગંભીર ભૂલ કરી છે અને તેથી અપીલ સ્વીકારવા વિનંતી કરવામાં આવી છે. તેવી જ રીતે, ટેક્સ અપીલ નં. ૩૨૬ /૨૦૦૫ ના અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી સોપારકરે પોતાની અપીલના સમર્થનમાં વિદ્વાન વકીલ શ્રી શાહ દ્વારા અદાલતમાં કરવામાં આવેલી રજૂઆતો અપનાવી હતી.

૭. તેનાથી વિપરીત, બંને અપીલોમાં મહેસૂલ વિભાગ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.આર. ભટ્ટે આકલન અધિકારી, આવકવેરા કમિશનર અને અધિકરણના નિર્ણયોનું સમર્થન કર્યું. વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભટ્ટે રજૂ કર્યું કે ત્રણે સત્તાધિકારીઓ દ્વારા હકીકતો અંગે સમવર્તી નિષ્કર્ષો નોંધવામાં આવ્યા છે, અર્થાત્, (૧) ફાળવણીની તારીખથી સાત વર્ષ પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી ડિબેન્યરોના રૂપાંતર અંગે કોઈ વિકલ્પ રાખવાનો અપીલકર્તા – કરદાતાનો હક નકારતી શરતો; (૨) તે ઋણનો વ્યવહાર હોવાનું; (૩) આવા ડિબેન્યરોના પ્રકાશન સમયે તેમાં સામેલ આયોજન, કારણ કે અપીલકર્તા – કરદાતાના વ્યવસાયમાંથી કુલ આવક રૂ. ૧૯.૫૦ લાખ હતી અને ચૂકવાયેલા વ્યાજ તથા

પ્રાપ્ત આવક વચ્ચેનો તફાવત પણ રૂ. ૧૯.૫૦ લાખ હતો; (૪) અપીલકર્તા – કરદાતાએ લાલભાઈ જૂથની કંપની અર્વિંદ મિલ્સ લિ. પાસેથી રૂ. ૩ કરોડ ઉછીના લીધા અને તે રકમ ઉપરોક્ત લાલભાઈ જૂથની ચાર કંપનીઓના ઓસીડીમાં મૂકી, તેથી, અગાઉથી મૂલવવામાં આવેલી સામગ્રી પરથી ભિન્ન અભિપ્રાય અપનાવી વિપરીત નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે અધિનિયમની કલમ ૨૬૦એ હેઠળ હસ્તક્ષેપ કરવાનો આધાર બની શકે નહિ. એ.આઈ.આર. ૨૦૦૮ એસ.સી. ૩૮૦ માં અહેવાલિત બૂડીરેક્ટ્રી ચન્દ્રેયા અને અન્ય વિ. અરીગેલા લક્ષ્મી અને અન્યના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય ચુકાદા પર આધાર રાખી રજૂ કરવામાં આવ્યું કે જો હકીકતનો નિષ્કર્ષ પડકારવામાં આવ્યો ન હોય અને સત્તાધિકારીઓએ કોઈ વિશિષ્ટ અભિપ્રાય અપનાવ્યો હોય, તો ભલે અન્ય અભિપ્રાય પણ શક્ય હોય, તથાપિ સ્પષ્ટ તર્કવિરુદ્ધતા દર્શાવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તે અધિનિયમની કલમ ૨૬૦એ હેઠળ હસ્તક્ષેપનો આધાર બની શકતો નથી. વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભટ્ટના જણાવ્યા મુજબ, હાલના કેસમાં અપીલકર્તા – કરદાતાએ તર્કવિરુદ્ધતાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો નથી. વધુમાં એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું કે વ્યવહારનું સાચું સ્વરૂપ નિર્ધારિત કરવા માટે મહેસૂલ વિભાગે તેમાંથી ઉત્પન્ન થતો વાસ્તવિક કાનૂની સંબંધ નક્કી કર્યો અને કેસની હકીકતો ધ્યાનમાં લીધા પછી મહેસૂલ વિભાગે નિશ્ચિત કર્યું કે આ વ્યવહાર ઓસીડીનો નહિ પરંતુ ઋણનો છે, કારણ કે ડિબેન્ચરમાં રોકાણ કરવાનો પ્રભુત્વશાળી હેતુ ૧૨% વ્યાજ મેળવવાનો હતો. આવી રજૂઆતના સમર્થનમાં વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભટ્ટે પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલતના રોકમેન સાઈકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ પ્રાઇવેટ

લિમિટેડ (ઉપરોક્ત)ના ચુકાદા પર પણ આધાર મૂક્યો, જેના પર અપીલકર્તા – કરદાતા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી જે.પી. શાહે પણ આધાર મૂક્યો હતો. વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભટ્ટે અમારું ધ્યાન યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. આઝાદી બચાવો આંદોલન, ૨૬૩ આઈટીઆર ૭૦૬ (એસસી) માં અહેવાલિત સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા તરફ પણ દોર્યું, વિશેષ કરીને મેકડોયલ એન્ડ કો. લિ. વિ. કમર્શિયલ ટેક્સ ઓફિસર, ૧૫૪ આઈટીઆર ૧૪૮ માં અહેવાલિત કેસમાં કરાયેલ અવલોકનો તરફ, જેમાં ન્યાયમૂર્તિ રંગનાથ મિશ્રાએ નોંધ્યું હતું કે “કર આયોજન કાયદાની રૂપરેખાની અંદર હોય તો તે વૈધ હોઈ શકે છે. ભ્રામક ઉપાયો કર આયોજનનો ભાગ બની શકતા નથી અને શંકાસ્પદ પદ્ધતિઓનો આશરો લઈ કરચુકવણીથી બચવું સન્માનજનક છે એવી માન્યતાને પ્રોત્સાહન આપવું કે માન્ય રાખવું ખોટું છે. કોઈપણ નાગરિકનું કર્તવ્ય છે કે તે ઉપાયોચ્છલનો આશરો લીધા વગર પ્રામાણિકતાપૂર્વક કર ચૂકવે.” અંતે, વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભટ્ટે દલીલ કરી કે અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) હેઠળ લાભ આપવાનો પ્રશ્ન વિચારતી વખતે રોકાણ પાછળનું કારણ શોધવું અનિવાર્ય છે અને જો પ્રભુત્વશાળી હેતુ કોઈ આવક ઉપાર્જિત કરવા અથવા મેળવવા માટેનો ન હોય, તો અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) હેઠળ કપાત ઉપલબ્ધ રહેશે નહિ; અને હેતુ નિર્ધારિત કરવા અદાલતો પડદો ઉઘાડી શકે. આ સંદર્ભમાં, તેમણે કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ વિ. શ્રીમતી સ્વપ્ના રોય, ૩૩૧ આઈટીઆર ૩૬૭ (અલ્હાબાદ) માં અહેવાલિત કેસના પરિચ્છેદ ૨૩, ૭૦ થી ૮૩, ૮૯ થી ૯૦ અને ૯૯ થી ૧૦૫ માં નોંધાયેલા અવલોકનો વાંચી સંભળાવ્યા.

૮. અમે અદાલતમાં કરવામાં આવેલી વિસ્તૃત દલીલો સાંભળી છે અને અદાલતમાં ઉલ્લેખિત ન્યાયનિર્ણયોના સિદ્ધાંતો તેમજ અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) ના વ્યાપનું સૂક્ષ્મતાથી પરીક્ષણ કર્યું છે.

૯. શરૂઆતમાં, વોડાફોન ઇન્ટરનેશનલ હોલિંડ્સ બી.વી. (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધેલી પ્રથમ ત્રણ અવલોકનો પુનઃઉત્પન્ન કરવું ઉપયોગી રહેશે, જે નીચે મુજબ છે:—

(૧) અદાલતનું કાર્ય વ્યવહારનું કાનૂની સ્વરૂપ નિર્ધારિત કરવાનું છે અને એવું કરતાં તેને સમગ્ર વ્યવહારને એકંદરે જોવો પડે છે અને તેને ખંડખંડ કરીને જોવાનો અભિગમ અપનાવવો નહીં.

(૨) તમામ કર આયોજન ગેરકાયદેસર અથવા ગેરવાજબી અથવા અગ્રાહ્ય નથી.

(૩) મેકડોવેલ અને આઝાદી બચાવો વચ્ચે અથવા મેકડોવેલ અને મથુરામ અગ્રવાલ વચ્ચે કોઈ સંઘર્ષ નથી.

૯.૧. “વિવિધ સંસ્થાઓ વચ્ચેના સંબંધને ધ્યાનમાં લેતા, જ્યાં સ્પષ્ટપણે અવિવેકપૂર્ણ એવો વ્યવહાર થાય છે, ત્યાં કરવેરા સત્તાધિકારીએ વ્યવસાયિક આવશ્યકતાનો પ્રશ્ન તપાસવો જોઈએ અને માત્ર આ હકીકતના આધારે આગળ વધવું જોઈએ નહીં કે આકારદાતાએ પોતાની સમજ મુજબ કોઈ નિર્ણય લીધો હતો, જે ખોટો અથવા યોગ્ય હોઈ શકે?” આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં, રોકમેન

સાઈકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલતની વિશાળ ખંડપીઠે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

૧૮. અધિનિયમની કલમ ૩૭ એક અવશેષાત્મક કલમ છે, જે “વ્યવસાય અથવા વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિના નફા અને લાભ” શીર્ષક હેઠળ આવકની ગણતરી કરતી વખતે, મૂડી સ્વરૂપના ન હોય એવા અને અધિનિયમની કલમો ૩૦ થી ૩૬માં સ્વતંત્ર રીતે નિર્દિષ્ટ ન કરાયેલા, પરંતુ વ્યવસાય અથવા વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિના હેતુસર સંપૂર્ણપણે અને વિશેષરૂપે કરાયેલા ખર્ચના હિસાબે કપાતની જોગવાઈ કરે છે. અધિનિયમની કલમ ૩૭(૧)(૩) અને ૫૭(૩) ના વ્યાપ અંગે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ વિ. રાજેન્દ્ર પ્રસાદ મૂડી, (૧૯૭૮) ૧૧૫ આઈટીઆર ૫૧૯ માં વિચારણા કરી હતી. તે એવો કેસ હતો જેમાં વિષય સંબંધે વિવિધ વડી અદાલતોના ચુકાદાઓ વચ્ચેના મતભેદને ધ્યાનમાં લેવાયો હતો, કારણ કે ટ્રિબ્યુનલએ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અભિપ્રાય માટે આ મુદ્દો સીધો જ સંદર્ભિત કર્યો હતો. ત્યાં વિચારાધીન પ્રશ્ન એ હતો કે શેરોમાં રોકાણ કરવા માટે ઉધાર લેવામાં આવેલી રકમ પરનું વ્યાજ, જ્યારે તે શેરોથી કોઈ ડિવિડન્ડ પ્રાપ્ત થયો ન હોય, ત્યારે અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) હેઠળ માન્ય છે કે નહીં. એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો કે, ભલે કલમ ૩૭(૧) ની ભાષા અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) ની ભાષા કરતાં થોડીઘણી વધુ વ્યાપક હોય, તેમ છતાં તેનું કોઈ પરિણામ થતું નથી, કારણ કે કલમ ૫૭(૩) ની ભાષા સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ હોવાથી, તેનું તેના સાદા અને

સ્વાભાવિક અર્થ અનુસાર જ અર્થઘટન કરવું પડે. તેને સંકુચિત અને મર્યાદિત અર્થ આપવો જોઈએ નહીં. તેમાં એવી જોગવાઈ નથી કે ખર્ચની કપાત ફક્ત ત્યારે જ મંજૂર થશે જ્યારે કોઈ આવક ઉપજાવવામાં આવી હોય અથવા પ્રાપ્ત થઈ હોય. તેમાંથી સંબંધિત પરિણેદો નીચે ઉતારવામાં આવે છે:

૪. કલમ ૫૭(૩) જે માંગે છે તે એ છે કે ખર્ચ સંપૂર્ણપણે અથવા એકમાત્ર રીતે આવક ઉપજાવવા અથવા મેળવવાના હેતુસર કરવામાં આવેલો હોવો જોઈએ. કલમ ૫૭(૩) લાગુ પડે છે કે નહીં તે નક્કી કરવામાં ખર્ચનો હેતુ જ સંબંધિત છે અને તે હેતુ આવક ઉપજાવવાનો અથવા મેળવવાનો હોવો જોઈએ. કલમ ૫૭(૩) એ માંગતી નથી કે ખર્ચને કપાત માટે પાત્ર ઠરાવવા માટે આ હેતુનો વાસ્તવમાં સિદ્ધ થવો આવશ્યક છે. તેમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું નથી કે કોઈ આવક વાસ્તવમાં ઉપજાવવામાં આવી હોય અથવા મેળવવામાં આવી હોય ત્યારે જ ખર્ચ કપાતપાત્ર ગણાશે. હકીકતમાં, કલમ ૫૭(૩) ની ભાષામાં એવું સૂચવતું કંઈ જ નથી કે જે હેતુસર ખર્ચ કરવામાં આવ્યો હોય તે હેતુ આવકના સ્વરૂપમાં પરત મળતા લાભરૂપ કોઈ પરિણામમાં પરિણમવો જોઈએ. કલમ ૫૭(૩) ની ભાષાનું સરળ અને સ્વાભાવિક અર્થઘટન અનિવાર્ય રીતે આ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે કોઈ મામલો આ કલમની અંદર લાવવા માટે એ જરૂરી નથી કે ખર્ચના પરિણામે વાસ્તવમાં કોઈ આવક પ્રાપ્ત થઈ હોય. અહીં ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય છે કે આ જ અદાલતે ઈસ્ટર્ન ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ લિ. વિ. સી.આઈ.ટી. (૧૯૫૧) ૨૦ આઈ.ટી.આર. ૧૪ (એસ.સી.) માં સમાન દૃષ્ટિકોણ અપનાવ્યો હતો, જ્યાં

ભારતીય આઈ.ટી. અધિનિયમ, ૧૯૨૨ ની કલમ ૧૨(૨) માં આવેલ અનુરૂપ જોગવાઈનું અર્થઘટન કરતાં, જે શબ્દશઃ કલમ ૫૭(૩) જેવી જ હતી, બોઝ જેએ અદાલત તરફથી અવલોકન કર્યું હતું: “ખર્ચ નફાકારક હતો કે નહીં, અથવા વાસ્તવમાં કોઈ નફો પ્રાપ્ત થયો હતો કે નહીં, તે દર્શાવવું આવશ્યક નથી.” અદાલતના આ અવલોકન પછી, કલમ ૫૭(૩) ના અર્થઘટન અંગે હવે કોઈ વિવાદ માટે કેટલો અવકાશ રહી શકે તે જોવું ખરેખર મુશ્કેલ છે. આ નોંધવું પણ રસપ્રદ છે કે મહેસૂલ વિભાગના મતાનુસાર, કોઈ ચોક્કસ મૂલ્યાંકન વર્ષમાં જો આવા ખર્ચથી કોઈ આવક ઉત્પન્ન ન થાય તો જ તે ખર્ચ કપાત માટે અયોગ્ય ઠરે; પરંતુ જો થોડીમોટી, અત્યંત નાની કે અલ્પ આવક પણ થાય, તો તે ખર્ચ કપાત માટે પાત્ર ગણાશે. તેનો અર્થ એવો થાય છે કે જ્યાં ખર્ચ રૂપિયા ૧,૦૦૦ હોય, ત્યાં જો રૂપિયા ૧ જેટલી પણ આવક હોય તો તે ખર્ચ કપાતપાત્ર ગણાશે અને “અન્ય સ્ત્રોતોમાંથી આવક” શીર્ષક હેઠળ રૂપિયા ૯૯૯નું નુકસાન નિષ્પન્ન થશે. પરંતુ જો કોઈ આવક જ ન હોય, તો મહેસૂલ વિભાગની દલીલ મુજબ, તે ખર્ચને અવગણવો પડશે કારણ કે તે કપાતપાત્ર નહીં રહે. આ ખરેખર એક અદ્ભુત અને અત્યંત વિસંગત પરિણામ થશે અને વિધાનમંડળે કદી આવી અતાર્કિક સ્થિતિ સર્જવાનો આશય રાખ્યો હશે એવું માનવું મુશ્કેલ છે. વધુમાં, એ યાદ રાખવું જોઈએ કે જ્યારે કોઈ પણ આવકના સ્ત્રોત અંગે નફા-નુકસાન હિસાબ તૈયાર કરવામાં આવે છે ત્યારે કાયદા દ્વારા અનુમોદિત યોગ્ય ખર્ચને જાવક તરીકે ડેબિટ કરવામાં આવે છે અને આવકને પ્રાપ્તી તરીકે ક્રેડિટ કરવામાં આવે છે, અને તે પરથી ઉત્પન્ન થયેલી આવક કે નુકસાન નક્કી કરવામાં આવે છે. આ પ્રક્રિયામાં

એ બાબતે કોઈ ફરક પડતો નથી કે ખર્ચ ક્ષ છે કે વાચ છે કે શૂન્ય છે; કાયદા દ્વારા મંજૂર જે પણ યોગ્ય ખર્ચ હશે તે ડેબિટ કરવામાં આવશે. એ જ રીતે, કોઈ આવક છે કે નહીં અને હોય તો કેટલી છે, તે બાબતે પણ કોઈ ફરક પડતો નથી, કારણ કે જે કંઈ હશે તે, ક્ષ હોય કે વાચ હોય કે શૂન્ય હોય, તે ક્રેડિટ કરવામાં આવશે. અને અંતિમ આવક કે નુકસાન નિર્ધારિત થશે. અમે આ મૂલવી શક્તા નથી કે અન્યથા યોગ્ય એવો ખર્ચ માત્ર એટલા માટે યોગ્ય રહેવાનું કેવી રીતે બંધ કરી શકે કે આવકની કોઈ પ્રાપ્તિ નથી. ખર્ચરૂપે જે કંઈ યોગ્ય જાવક હોય તે આવકની પ્રાપ્તિ હોય કે ન હોય, તે છતાં ડેબિટ કરવી જ પડે. આ યોગ્ય હિસાબી પદ્ધતિની સ્પષ્ટ માંગ છે અને કલમ ૫૭(૩) નું અર્થઘટન પણ તેનાથી ભિન્ન હોઈ શકે નહીં. આ પરિસ્થિતિઓમાં, ખર્ચની કપાતને આવક ઉપજાવવામાં આવી હોય અથવા મેળવવામાં આવી હોય તેવી શરત પર આધારિત ગણાવી શકાય નહીં. સાચું છે કે કલમ ૩૭(૧) ની ભાષા કલમ ૫૭(૩) કરતાં થોડું વિશાળ છે, પરંતુ તેથી કલમ ૫૭(૩) ના સાચા અર્થઘટનમાં કોઈ ફરક પડે એવું અમને દેખાતું નથી. કલમ ૫૭(૩) ની ભાષા સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ છે અને તેનો સરળ તથા સ્વાભાવિક અર્થ જ સ્વીકારવાનો છે; માત્ર એટલા માટે કે બીજી કોઈ કલમમાં થોડું વધુ વિશાળ શબ્દપ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે, જે કદાચ કંઈક વધુ બાબતોને આવરી લેતો હોય, એનો અર્થ એવો થતો નથી કે કલમ ૫૭(૩) ને તેની ભાષાથી સમર્થન ન મેળવે એવો સંકુચિત અને કઠોર અર્થ આપવો જોઈએ, અને હકીકતમાં તેની ભાષાના વિરુદ્ધ એવો અર્થ આપવો જોઈએ. અમે જે દૃષ્ટિકોણ અપનાવી રહ્યા છીએ તેને હ્યુગેસ વિ. બેંક ઓફ ન્યૂ ઝીલેન્ડ (૧૯૩૮) ૬

આઈ.ટી.આર. ૬૩૬, ૬૪૪ (એચ.એલ.) માં લોર્ડ થેંકર્ટનના અવલોકનો સ્પષ્ટપણે સમર્થન આપે છે, જ્યાં માનનીય લૉ લોર્ડે જણાવ્યું હતું: “વેપારના પ્રવાહમાં થયેલો એવો ખર્ચ કે જે પ્રતિફળદાયક ન હોય, તો પણ જો તે સંપૂર્ણપણે અને એકમાત્ર રીતે વેપારના હેતુઓ માટે કરવામાં આવ્યો હોય, તો તે યોગ્ય કપાત જ ગણાય. ખર્ચની કપાતને ન્યાયસંગત ઠેરવવા માટે ક્રેડિટ બાજુએ કોઈ પ્રાપ્તિ હાજર હોવી આવશ્યક નથી.

૧૯. કર આકારણી અધિકારીઓના અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત પ્રશ્નનો વિચાર માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ વિ. બી. એમ. ખરવાર, (૧૯૬૯) ૭૨ આઈટીઆર ૬૦૩ (એસસી) માં કર્યો હતો, જેમાં એવું અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો કે કર આકારણી અધિકારી કોઈ વ્યવહારથી ઉદ્ભવતા વાસ્તવિક કાનૂની સંબંધનું નિર્ધારણ કરવા હકદાર છે અને હકીકતમાં તે માટે બંધાયેલ પણ છે. સંબંધિત અનુચ્છેદ નીચે ઉદ્ધૃત કરવામાં આવે છે: “કર આકારણી અધિકારી કોઈ વ્યવહારથી ઉદ્ભવતા વાસ્તવિક કાનૂની સંબંધનું નિર્ધારણ કરવા હકદાર છે અને હકીકતમાં તે માટે બંધાયેલ પણ છે. જો પક્ષકારોએ કોઈ ઉપાય દ્વારા કાનૂની સંબંધને ગુપ્ત રાખવાનો વિકલ્પ પસંદ કર્યો હોય, તો તે ઉપાયનું ભેદ ઉકેલી વાસ્તવિક સંબંધનું સ્વરૂપ નિર્ધારિત કરવું કર આકારણી અધિકારીઓ માટે ખુલ્લું છે. પરંતુ કોઈ વ્યવહારના “વ્યવહારના તાત્વિક સ્વરૂપ” ની તપાસ કરીને તેના કાનૂની પ્રભાવને બદલી શકાય નહીં. આ સિદ્ધાંત તેવા મામલાઓમાં સમાન રીતે લાગુ પડે છે જેમાં કાનૂની સંબંધ કોઈ

ઔપચારિક દસ્તાવેજમાં નોંધાયેલ હોય, તેમજ તેવા મામલાઓમાં પણ જેમાં તે મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવા તથા વ્યવહારના પક્ષકારોના વર્તનમાંથી અનુમાનિત કરવો પડે. સર કિકાભાઈ પ્રેમચંદ વિ. સી.આઈ.ટી. (૧૯૫૩) ૨૪ આઈટીઆર ૫૦૬, ૫૦૯ (એસસી) માં બોઝ જે. દ્વારા કરવામાં આવેલ નિરીક્ષણ, “એ સુસ્થાપિત રીતે માન્ય છે કે આવક સંબંધિત મામલાઓમાં વ્યવહારના માત્ર સ્વરૂપ કરતાં તેના તત્ત્વને વધુ મહત્વ આપવું જોઈએ. હાલના કેસમાં તકનીકી બાબતોને અવગણીને એ હકીકતથી દૂર જવું અશક્ય છે કે વ્યવસાયનો માલિક અને સંચાલક પોતે જ કરદાતા છે. આવા સંજોગોમાં, વ્યવસાયને તેના માલિકથી અલગ પાડવો અને બંનેને જાણે એકબીજા સાથે વ્યવહાર કરતી જુદી જુદી એકમો તરીકે માનવા, અને પછી કલ્પિત વેચાણના આધારે એવું કલ્પિત નફો દાખલ કરવો કે જે હકીકતમાં અને વાસ્તવમાં અસ્તિત્વમાં જ નથી, તે સંપૂર્ણપણે અવાસ્તવિક અને કૃત્રિમ છે એવો અમારો મત છે”, એવો અર્થ કાઢી શકાય નહીં કે તે કોઈ વ્યવહારથી ઉદ્ભવતા વાસ્તવિક કાનૂની સંબંધ જ તે વ્યવહારથી ઉપજતી પ્રાપ્તિની કરપાત્રતા નક્કી કરે છે એવા સિદ્ધાંત અંગે કોઈ શંકા ઉત્પન્ન કરે છે.”

૨૦. વ્યાજવાળા ઉધાર લીધેલા નાણાં ધરાવતા અને તેમાંથી કોઈ ભાગ પોતાની સહોદરી સંસ્થાને વ્યાજમુક્ત ધોરણે આગળ ધપાવનાર આકારણીપાત્ર વ્યક્તિ તે હદ સુધી કપાતનો દાવો કરી શકે કે નહીં, તે પ્રશ્ન માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એસ.એ. બિલ્ડર્સ લિમિટેડના મામલામાં (ઉપરોક્ત) વિચાર્યો હતો. ઉપરોક્ત

મામલામાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે કર સત્તાધિકારીઓએ બાબતને પોતાના દૃષ્ટિકોણથી નહીં પરંતુ વિવેકી વ્યવસાયીના દૃષ્ટિકોણથી જોવી જોઈએ. જો એવું જણાય કે ઉધાર લીધેલા નાણાંનું સહોદરી સંસ્થાને હસ્તાંતરણ વ્યાપારી આવશ્યકતાના કારણે કરવામાં આવ્યું હતું, તો તે વ્યાજમુક્ત હોવા છતાં, આકારણીપાત્ર વ્યક્તિએ કરેલો કપાતનો દાવો નામંજૂર કરી શકાતો નથી. તેમ છતાં, તેને કોઈ અચૂક નિયમ તરીકે પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યું નહોતું; પરંતુ એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો કે દરેક મામલો તેના પોતાના તથ્યો પર આધારિત રહેશે અને વ્યાપારી આવશ્યકતાના પાસાની તપાસ આકારણી અધિકારીએ કરવી રહે. તેના ફક્ત ૩૧ અને ૩૨ નીચે ઉતારવામાં આવે છે:

“૩૧. અમે સી.આઈ.ટી. વિ. દાલમિયા સિમેન્ટ (ભારત) લિ. (૨૦૦૨) ૨૫૪ આઈ.ટી.આર. ૩૩૭ (ડેલ) માં દિલ્હી હાઈકોર્ટે લીધેલા મત સાથે સંમત છીએ કે એકવાર એ સ્થાપિત થઈ જાય કે થયેલા ખર્ચ અને વ્યવસાયના હેતુ વચ્ચે સંબંધ હતો (જે જરૂરી નથી કે અનિવાર્ય રીતે કરદાતાના પોતાના જ વ્યવસાયનો હોય), ત્યારે મહેસૂલ વિભાગને ન્યાયસંગત રીતે પોતાને વ્યવસાયીના સ્થાને અથવા નિયામક મંડળની સ્થિતિમાં બેસાડી અને કેસની પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને કેટલો ખર્ચ વાજબી ગણાય તે નક્કી કરવાની ભૂમિકા સ્વીકારવાનો દાવો કરી શકાતો નથી. કોઈપણ વ્યવસાયીને તેનો નફો મહત્તમ કરવા માટે બાધ્ય કરી શકાય નહીં. આવકવેરા સત્તાધિકારીઓએ પોતાને કરદાતાની સ્થિતિમાં મૂકી અને

એક સમજદાર વ્યવસાયી કેવી રીતે વર્તે તે જોવું જોઈએ. સત્તાધિકારીઓએ પ્રશ્નને પોતાના દષ્ટિકોણથી નહીં પરંતુ એક સમજદાર વ્યવસાયીના દષ્ટિકોણથી જોવો જોઈએ. ઉપર પહેલેથી જ જણાવ્યા મુજબ, અમારે ઉછીના લેવાયેલા નાણાંનો સહોદર સંસ્થાને કરાયેલ હસ્તાંતરણ વેપારી અનુકૂળતાના દષ્ટિકોણથી જોવાનો છે અને રકમ નફો કમાવવા માટે આગળ ધપાવવામાં આવી હતી કે કેમ તે દષ્ટિકોણથી નહીં.

૩૨. અમે આ સ્પષ્ટ કરવા ઇચ્છીએ છીએ કે દરેક કેસમાં, જો આસેસી પોતાની સહયોગી સંસ્થાને ઋણરૂપે મેળવેલ રકમ અગ્રિમ આપે, તો તે ઉધાર લીધેલ ઋણ પરનું વ્યાજ મંજૂર કરવું જ પડે, એવો અમારો અભિપ્રાય નથી. તે સંપૂર્ણપણે સંબંધિત દરેક કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ પર નિર્ભર કરે છે. ઉદાહરણ તરીકે, જો સહયોગી સંસ્થાના નિયામકો આસેસી દ્વારા તેને અગ્રિમ અપાયેલી રકમનો ઉપયોગ પોતાના વ્યક્તિગત લાભ માટે કરે, તો સ્પષ્ટપણે એવું કહી શકાય નહીં કે આવી રકમ વ્યાપારી હિતસાધકતાના ઉપાય તરીકે અગ્રિમ અપાઈ હતી. તેમ છતાં, અન્ય ઘણી પરિસ્થિતિઓમાં પણ એવું કહી શકાય કે સહયોગી સંસ્થાને વ્યાપારી હિતસાધકતા માટે રકમ અગ્રિમ આપવામાં આવી હતી (જેનું અહીં વિસ્તૃત ઉલ્લેખ કરવાની જરૂર નથી). જોકે, જ્યાં સ્પષ્ટ હોય કે ધારક કંપનીને તેની અનુસંગી કંપનીમાં ઊંડો હિત છે, અને તેથી જો ધારક કંપની ઉધાર લીધેલી રકમ અનુસંગી કંપનીને અગ્રિમ આપે અને અનુસંગી કંપની તે રકમનો ઉપયોગ કેટલાક વ્યવસાયિક હેતુઓ માટે કરે, તો અમારાં મત

અનુસાર આસેસી સામાન્ય રીતે પોતાની ઉધાર લેવાયેલી ઋણરકમ પરના વ્યાજની કપાત મેળવવા હકદાર ગણાશે.” [ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે]”

૧૦. એ સાચું છે કે હાલના કેસમાં ત્રણેય સત્તાધિકારીઓ દ્વારા નોંધાયેલા હકીકતના નિષ્કર્ષોને પડકારવામાં આવ્યા નથી અને અપીલકર્તા – એસેસીનો એવો પણ મામલો નથી કે આકલન અધિકારી, સી.આઈ.ટી. અને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નોંધાયેલા હકીકતના નિષ્કર્ષો સ્વરૂપે તર્કવિરુદ્ધ છે અને તેથી, વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભટ્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો સાથે અમે સંમત છીએ કે આ અદાલત અધિનિયમની કલમ ૨૬૦એ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે હકીકતના નિષ્કર્ષોમાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે કોઈ ભિન્ન દૃષ્ટિ અપનાવી શકતી નથી.

૧૧. મુદ્દાઓ હાથ ધરવામાં આવે તે પહેલાં, અહીં નોંધવું પ્રાસંગિક છે કે શ્રીમતી સ્વપ્ના રોય (સુપ્રા) ના કેસમાં, માનનીય અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટે એવો નિષ્કર્ષ કર્યો હતો કે મૂલ્યાંકન પ્રાધિકારીએ ભંગાયેલ નાણાકીય સ્થિતિ ધરાવતી સિસ્ટર કન્સર્નમાં ઉછીના નાણાંના રોકાણ અંગે પ્રભુત્વશાળી હેતુ શોધવાનો યોગ્ય પ્રયાસ કર્યો હતો અને ઘણા વર્ષોથી ખાધમાં ચાલી રહેલી ફર્મમાં કરાચેલું રોકાણ આવક મેળવવાના હેતુસર વિશિષ્ટરૂપે કરવામાં આવ્યું હતું એમ માનવામાં આવી શકે નહીં, અને તેથી, વેપાર અથવા વ્યવસાયના હેતુસર એક ફર્મના ભંડોળનો અન્ય સિસ્ટર કન્સર્નોમાં ઉપયોગ કરવા માટે તેને રંગીન ઉપાય તરીકે ગણવામાં આવ્યું હતું. વિવાદિત આદેશોમાં આવા કોઈ તથ્યાત્મક નિષ્કર્ષો જોવા મળતા

નથી અને, તેથી, શ્રીમતી સ્વપ્ના રોય (સુપ્રા) ના કેસમાં અપાયેલ નિર્ણય આવકવેરા વિભાગને ઉપયોગી થશે નહીં.

૧૨. બારમાં ઉલ્લેખિત વિવિધ ન્યાયનિર્ણયો ધ્યાનમાં લેતાં, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) હેઠળ લાભ આપવાના પ્રશ્નનો વિચાર કરતી વખતે, રોકાણ પાછળનું કારણ શોધવું ફરજિયાત છે અને જો પ્રભાવી હેતુ કોઈ આવક ઉપજાવવાનો અથવા મેળવવાનો ન હોય, તો અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) હેઠળ કપાત ઉપલબ્ધ નહીં થાય અને હેતુ નિર્ધારિત કરવા માટે અદાલતો આવરણ ઊંચકવાની પદ્ધતિ અપનાવી શકે છે. તે જ સમયે, વ્યવહારનું કાનૂની સ્વરૂપ નિર્ધારિત કરવું અદાલતનું કર્તવ્ય છે અને આવું કરતી વખતે તેને સમગ્ર વ્યવહારને એકંદરે જોવાનો છે અને વોડાફોન ઇન્ટરનેશનલ હોલ્ડિંગ્સ (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં નિરીક્ષિત મુજબ તેને વિખંડનાત્મક અભિગમ અપનાવવાનો નથી. સંક્ષેપમાં, અધિનિયમની કલમ ૧૫૭(૩) હેઠળ લાભ આપવાના પ્રશ્નનો વિચાર કરતી વખતે, સક્ષમ સત્તાધિકારીને વ્યવહારનું કાનૂની સ્વરૂપ શોધવાનો અધિકાર છે અને તે હેતુસર તે આવરણ ઊંચકી શકે છે, પરંતુ આવું કરતી વખતે સક્ષમ સત્તાધિકારીએ સમગ્ર વ્યવહારને એકંદરે ધ્યાનમાં લેવાનો છે અને તે કારણસર સક્ષમ સત્તાધિકારી વ્યવહારને એકથી વધુ ભાગોમાં વહેંચી શકતો નથી અને કોઈ ચોક્કસ ભાગ પસંદ કરીને એવું કહી શકતો નથી કે એવો ભાગ ગેરકાનૂની અથવા અગેરવાજબી અથવા અનુમતિઅયોગ્ય છે અને

અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) હેઠળના લાભ આપવાનો ઇનકાર કરી શકતો નથી.

૧૩. એ સ્વીકારેલ હકીકત છે કે મહેસૂલ વિભાગે કંપની, એટલે કે, અરવિંદ મિલ્સ લિ. સાથે રૂ.૩ કરોડના ઋણ વ્યવહારને વાર્ષિક ૧૮.૫%ના દરે તથા ઉક્ત ચાર કંપનીઓને, જ્યાં અપીલકર્તા – કરદાતાએ રોકાણ કર્યું હતું, ૧૨%ના દરે વ્યાજની ચુકવણીને અવિશ્વસનીય ગણાવી નથી. એ વિવાદાસ્પદ નથી કે અપીલકર્તા – કરદાતાએ ઉપરોક્ત ચાર કંપનીઓમાં સમાન પ્રમાણમાં રકમનું રોકાણ કર્યું હતું જેથી તેને વાર્ષિક ૧૨%ના દરે વ્યાજ પ્રાપ્ત થાય. મહેસૂલ વિભાગનો એવો કેસ નથી કે ઉપર પુનઃઉદ્દેખિત મુજબ દર્શાવેલ ઉક્ત કંપનીના શેરોની અંદાજિત પુસ્તકીય કિંમત સાચી અથવા યોગ્ય નથી. તેથી, અપીલકર્તા – કરદાતાએ અરવિંદ મિલ્સ લિ. પાસેથી રૂ.૩ કરોડ ધિરાણ લીધું અને તેના પર ૧૮.૫%ના દરે વ્યાજ ચૂકવ્યું તથા તેના પ્રતિફળરૂપે ઉપરોક્ત ચાર કંપનીઓમાં કરેલ રોકાણ પરથી અપીલકર્તા – કરદાતાએ ૧૨% વ્યાજ મેળવ્યું, તે સ્વીકારવામાં આવેલ છે અને તેથી ઉક્ત વ્યવહારો સ્વભાવથી ખરા અને વાસ્તવિક છે. અધિનિયમની કલમ ૫૭(૩) હેઠળની કપાત નામંજૂર કરવા માટે, આકારણી અધિકારીએ આ વ્યવહારોને ઓ.સી.ડી. તરીકે નહિ પરંતુ ઋણ તરીકે માન્યા. સંબંધિત સમયે અપીલકર્તા – કરદાતાએ ઉક્ત ચાર કંપનીઓમાં કરેલું રોકાણ નુકસાનકારક સંસ્થાઓમાં નહોતું અને તેથી, ભવિષ્યમાં શેરો પ્રાપ્ત થવાની આશાથી વધુ વ્યાજદરે નાણાં ઉછીના લઈ તે જ રકમ ઉક્ત ચાર

કંપનીઓમાં ૧૨%ના દરે રોકાણ કરવાનો અપીલકર્તા – કરદાતાનો નિર્ણય આવક મેળવવાના હેતુથી લેવાયેલ હતો. તેથી એવું જણાય છે કે મહેસૂલ વિભાગે વ્યવહારોને એવી રીતે અલગ અલગ ભાગમાં વહેંચ્યા કે તેણે ધિરાણ, વ્યાજની ચુકવણી અને પ્રાપ્તિની ખરાઈને માન્ય રાખી, પરંતુ જ્યારે વધારાના ૬.૫% વ્યાજની ચુકવણીનો પ્રશ્ન વિચારણા માટે આવ્યો ત્યારે વ્યવહારના એ ભાગને રંગીન ઉપાય/કર આયોજન તરીકે ઓળખાવ્યો. તેથી પ્રશ્ન એ છે કે મહેસૂલ વિભાગે જે રીતે કર્યું એ રીતે વ્યવહારને ભાગોમાં વહેંચી શકે કે નહિ. એ સાચું છે કે અદાલત ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નોંધાયેલા હકીકતના નિષ્કર્ષોની ફરી તપાસ/ફરી મૂલવણી કરી શકતી નથી, પરંતુ હકીકતમાં, હાલના કેસમાં જે રીતે વ્યવહારને ભાગોમાં વહેંચવામાં આવ્યો, તે પછી ટ્રિબ્યુનલને સમગ્ર વ્યવહારને એકંદરે રંગીન ઉપાય ગણાવવો/માનવો જરૂરી હતો. જો એવું હોત, તો મામલો ભિન્ન આધાર પર ઊભો રહેત. અમારા મત મુજબ, ટ્રિબ્યુનલ વ્યવહારને બે અથવા વધુ ભાગોમાં વહેંચી શકતું નથી. એ હેતુસર, અમે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભદ્ર પાસે શોધખોળપૂર્વક પૂછપરછ કરી કે તેઓ અધિનિયમ હેઠળની કોઈ કાનૂની જોગવાઈ અથવા પૂર્વનિર્ણય દર્શાવે, જે મહેસૂલ વિભાગને વ્યવહારને બે અથવા વધુ ભાગોમાં વહેંચવાની અને પછી તે જ વ્યવહારના કોઈ એક ચોક્કસ ભાગને કાનૂની/પરવાનગીયોગ્ય/સ્વીકાર્ય તથા બીજા ભાગને રંગીન ઉપાય ગણાવવાની સત્તા આપે. વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભદ્ર એવી કોઈ જોગવાઈ/પૂર્વનિર્ણય તરફ અંગુલીનિર્દેશ કરી શક્યા નહોતાં, જે મહેસૂલ વિભાગને આવું કરવાની સત્તા આપે. તેથી, એક વખત ધિરાણ આપવા, ધિરાણ

લેવા અને વ્યાજની ચુકવણી પસાર થવાનો મૂળભૂત વ્યવહાર ખરો હોવાનું માન્ય થાય, તો માત્ર એટલા કારણે કે તેનાથી સમાન રકમની આવક ઉપજી, તે રંગીન ઉપાય બની જતો નથી અને પરિણામે કોઈ અયોગ્યતા પણ ઉપજતી નથી.

૧૪. આ તબક્કે, સ્પેશિયલ પ્રિન્ટ્સ લિ. (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં કરવામાં આવેલ અંતિમ અવલોકનોને નીચે મુજબ પુનઃઉત્પન્ન કરવું પ્રાસંગિક છે:—

"અંતમાં, અમે નોંધ લઈ શકીએ છીએ કે પોરિટ્સ એન્ડ સ્પેન્સર (એશિયા) લિ. વિ./સ. સીઆઈટીના કેસમાં, જેનો અહેવાલ (૨૦૧૦)૩૨૯ આઈટીઆર ૨૨૨ (પી એન્ડ એચ): ૨૩૧ સીટીઆર ૨૯૪ માં પ્રગટ થયો છે, પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલત સમક્ષ કંઈક સમાન પરિસ્થિતિનો સામનો કરવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો હતો. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. અઝાદી બચાઓ આંદોલનના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય, જેનો અહેવાલ (૨૦૦૩)૨૬૩ આઈટીઆર ૭૦૬ (એસસી) માં છે, તથા આ અદાલતના બનિયાન એન્ડ બેરી વિ. સીઆઈટીના કેસમાંના નિર્ણય (૧૯૯૬)૨૨૨ આઈટીઆર ૮૩૧ (ગુજ) નો ઉલ્લેખ કરીને અને તેના પર આધાર રાખીને, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે એકવાર વ્યવહાર અસલી હોવાનું સાબિત થાય, તો માત્ર એ કારણે કે તે કર ટાળવાના હેતુથી કરવામાં આવ્યો છે, તે કોઈ રંગીન ઉપાય બની જતો નથી કે જેના કારણે કોઈ અનર્હતા ઉપજે. નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું (૩૨૯ આઈટીઆર ના પૃષ્ઠ ૨૩૪ પર)

ઉપરોક્ત ચર્ચા દર્શાવે છે કે એકવાર વ્યવહાર વાસ્તવિક હોય, તો માત્ર એટલા માટે કે તે કર ટાળવાના હેતુથી કરવામાં આવ્યો હોય, તે રંગીન ઉપાય બની જતો નથી અને પરિણામે કોઈ અયોગ્યતા પણ પ્રાપ્ત કરતો નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે અઝાદી બચાવો આંદોલન (૨૦૦૩) ૨૬૩ આઈટીઆર ૭૦૬(એસસી) મામલામાં પોતાના ચુકાદાના અંતિમ પરિણેદોમાં એ રજૂઆત નામંજૂર કરી છે કે, કાયદા મુજબ અન્યથા માન્ય હોય એવું કોઈ કૃત્ય, માત્ર ફરિયાદી વિભાગની એવી ધારણા આધારિત કે તેની પીઠભૂમિમાં કોઈ હેતુ રહેલો છે જેનાથી આર્થિક નુકસાન થાય છે અથવા રાષ્ટ્રીય હિતને હાનિ પહોંચે છે, તેના આધારે અસ્તિત્વહીન ગણાવી શકાય નહિ. ઉપરોક્ત અભિપ્રાય યોગ્ય અભિપ્રાય જણાય છે. આ બાબતમાં આ અદાલતના વિભાગીય ખંડપીઠના સત્ય નંદ મુનજાલ (૨૦૦૨) ૨૫૬ આઈટીઆર ૫૧૬ (પી એન્ડ એચ) મામલામાં આપવામાં આવેલા ચુકાદાથી તથા ઓરિસ્સા વડી અદાલતના ઈન્ડસ્ટ્રિયલ ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન ઓફ ઓરિસ્સા લિમિટેડ (૨૦૦૪) ૨૬૮ આઈટીઆર ૧૩૦ મામલાના વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાથી તથા દિલ્હી અને મદ્રાસ વડી અદાલતોના વિવિધ અન્ય ચુકાદાઓથી (પૂર્વોક્ત) તેને તાત્કાલિક સમર્થન મળે છે.

૧૫. પરિણામે, આ પ્રશ્નનો જવાબ નકારાત્મક રીતે અને અપીલકર્તા – એસેસી ના પક્ષમાં તેમજ રેવન્યુના વિરોધમાં આપવામાં આવે છે. તેથી, ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા

પસાર કરવામાં આવેલા વિવાદિત આદેશો ઉપરોક્ત હદ સુધી રદ કરવામાં આવે છે. તે મુજબ અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે. ખર્ચ બાબતે કોઈ હુકમ નથી.

(ન્યાયમૂર્તિ જયંત પટેલ)

(ન્યાયમૂર્તિ એસ.એચ. વોરા)

હિતેશ

The translation of this judgment has been provided by M/s

Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.